

29.06.2017 מאמר מאת ג'ורא אלירז

ג'קרטה, בירת אינדונזיה (צילום: Yanis Ladjouzi)

האם הדמוקרטיה המוסלמית הגדולה בעולם משנה את פניה?

אינדונזיה, הדמוקרטיה המוסלמית הצעירה והגדולה ביותר בעולם, עדיין מושתתת על שילוב ייחודי של פלורליזם דתי ותרבותי, אולם כוחות אסלאמיסטים קיצונים מתחזקים בבירה ג'קרטה. האם יתעשת הרוב הדומם?

ימים סוערים עוברים על ג'קרטה, לבה הפועם של הפוליטיקה האינדונזית, מאז אוקטובר האחרון, בעקבות שתי התרחשויות השלובות זו בזו: המרוץ לתפקיד מושל הבירה, והעמדתו לדין של המושל המכהן, טג'האג'ה פורנמה בסוקי (המכונה "אהוק"), באשמת חילול הקודש.

אהוק, המושל הפופולרי ורב הפעלים, התמודד על כהונה נוספת והיה המועמד המוביל. במהלך מסע הבחירות הוא טען כי מתנגדיו עושים שימוש פוליטי בפסוק מן הקוראן כדי להניא מוסלמים מלבחור בו בשל היותו נוצרי. בעקבות זאת הוא [הואשם](#) בפגיעה בקדושת הקוראן. לצד הטיפול בו במישור הפוליטי להטו הרוחות בשיח הפוליטי, שבו הודגשה זהותו הכפולה של אהוק כ"אחר" – נוצרי ממוצא סיני. הביטוי המובהק לכך היה פוליטיקה רחוב מתלהמת בדמות [הפגנות](#) ענק במרכז הבירה, שהובילו קבוצות אסלאמיות קיצוניות.

על רקע האווירה העוינת הזו התפתח ההליך הפורמלי שהביא את אהוק עד מהרה אל ספסל הנאשמים. התנצלותו המהירה של המושל כבר בתחילת הפרשה לא הועילה לו. פועלו לקידום חופש הדת של האוכלוסייה המוסלמית, ההערכה הרבה לתפקודו וקרבתו הפוליטית לנשיא המדינה, ג'וקו ווידודו (ששמר מרחק מההליך הפוליטי), נשכחו גם הם. בחודש שעבר [נידון אהוק לשנתיים מאסר](#) ונשלח הישר לכלא.

טרם כניסתו לכלא הובס אהוק, שהוביל בהפרש קטן בסיבוב הבחירות הראשון בפברואר 2017, בידי מתחרהו המוסלמי, האניס בסוודאן. הפער הגדול בין הפופולריות של אהוק בקרב תושבי הבירה, המודגמת בסקרים עדכניים, לבין תוצאת הבחירות, מבהיר כי השערוריה הדתית שיחקה תפקיד גדול בכשלונו. דבריו של אהוק היו נשכחים מלב לו היה מדובר בתקופה של שגרה, אולם הימים ימי בחירות והתבטאותו נפלה כפרי בשל לידי יריביו הפוליטיים האסלאמיסטים והשמרנים. אלה סלדו עוד בשנת 2012 מהשותפות הפוליטית בין ווידודו, שהתמודד אז על משרת מושל ג'קרטה, לבין אהוק, שהיה מועמדו למשרת הסגן באותה מערכת בחירות.

שימוש ברטוריקה ובסמלים דתיים נפוץ במערכות בחירות באינדונזיה, אולם זו הפעם הראשונה שבה הזהות הדתית, ואפשר שגם האתנית, ממלאת תפקיד מכריע במערכה. הן בבחירות הקודמות בג'קרטה ב-2012, כאשר ווידודו נבחר למושל ואהוק לסגנו, והן בבחירות לנשיאות המדינה שנתיים מאוחר יותר, בהן

זכה ווידודו והיה לראשון שזוכה במשרה מחוץ למעגל האליטות המסורתיות, ניכרה [התקדמות בהצבעה האזרחית הדמוקרטית](#).

בשני המקרים הסתמנה נטייה גוברת של ציבור הבוחרים להעריך את המועמדים בהתבסס על מדדים כגון כישורים אישיים, השגיות, ניקיון כפיים וקידום רווחת האזרחים, בשונה מדפוסים מסורתיים בפוליטיקה האינדונזית, הקשורים במידה רבה לדימויים של כוח וכריזמה. הפעם נראה כי הבוחרים נסוגו שוב לפוליטיקה של זהויות. במרוץ האחרון ניכרה התחזקות של פוליטיקאים מהאליטות הישנות ואסלאמיזציה גוברת של הפוליטיקה. [היטיב לתאר](#) זאת אינטלקטואל אינדונזי, שכתב לאחר הפגנת מחאה גדולה של האסלאמיסטים אהוק: "התעוררנו למציאות מטרידה הקרובה לילידיות ושבטיות".

התפתחויות אלו שולחות מסר מתריס גם כלפי התרבות הפוליטית של "אחדות בתוך ריבוי", שנוסחה על ידי האבות המייסדים של אינדונזיה בשנת 1945. מטריד במיוחד השיתוק שאחז בזרם המרכזי בחברה המוסלמית, הידועה במתינותה וסובלנותה, זרם שמילא תפקיד מרכזי בהובלת המדינה לדמוקרטיה בהנהגתם של שני ארגונים המונים יחדיו עשרות מיליוני חברים – תנועת נהדתול עולמא (NU) ותנועת מוחמדיה.

החל בסוף השנה שעברה ערכו קבוצות אסלאמיות קיצוניות, ובראשן "החזית להגנת האסלאם" (FPI) בהנהגתו של ריזק שהאב [הסלפי-והאבי](#), מפגני כוח ברחובות, וסחפו אחריהן מאות אלפי תומכים. חלקם היו בני המעמדות הנמוכים בבירה, שבשנים האחרונות פונו מבתיים בשל מדיניות הפיתוח הנמרצת של אהוק. מספרם של חברי הארגונים הקיצוניים קטן מזה של הארגונים המתונים בג'קרטה, אולם כבמקומות אחרים בעולם הם קולניים ומשפיעים יותר. יתר על כן, גם חוגים שמרנים מגלים אהדה ל"חזית להגנת האסלאם", ופוליטיקאים מהזרם המרכזי לא נמנעו מגילויי קירבה למנהיג הארגון.

להתפתחות הזו אפשר להציע מגוון הסברים: מגמה נמשכת של העמקת השמרנות האסלאמית בחברה האינדונזית; אדישותו של הרוב הדומם באוכלוסיה; אקטיביזם קולני של קבוצות רדיקליות, בעיקר בג'קרטה, המנצלות את חירויות העידן הדמוקרטי לכרסום בדמוקרטיה; אזלת יד מתמשכת של השלטונות בטיפול באי-סובלנות אסלאמיסטית כלפי הזולת, ובעיקר ל"סוטים מדרך האסלאם" כמו שיעים ואחמדים; והמשך קיומו של החוק נגד "חילול הקודש", שקיצונים משתמשים בו לפגיעה בחופש הביטוי ובזכויות האחר.

רעיונותיו של אניס בסוודאן, ראש העיר הנבחר של ג'קרטה, מציעים אפשרות נוספת. בסוודאן, בוגר לימודי דוקטורט בארצות הברית ושר החינוך והתרבות בעבר, [תומך](#) ב"מפלגות ידידותיות לאסלאם". לשיטתו, אסלאם פוליטי איננו מיוצג רק על ידי מפלגות פוליטיות בעלות מצע אסלאמי אלא גם על ידי מפלגות "רבגוניות" המגלות עמדה ידידותית כלפי האסלאם, שלהערכתו ימשכו מספר הולך וגדל של תומכים. דומה כי בסוודאן השתמש בבחירות בג'קרטה כמעבדת ניסוי לתפיסתו התיאורטית; אף שהוא ופוליטיקאים אחרים, המזוהים עם מפלגות לא דתיות, לא יזמו את המסע האסלאמיסטי נגד אהוק ולא הביעו תמיכה בו, הם יצאו נשכרים ממנו ומתרתתו על ערכי היסוד של המדינה.

רבים באינדונזיה מהרהרים עתה [באפשרות](#) כי במרוץ הבא לנשיאות בשנת 2019 עשוי ווידודו לפגוש בו שוב את יריבו, פראבואו סוביאנטו, אותו הביס בבחירות האחרונות. אלא שהפעם יגיע סוביאנטו מחוזק, לאחר שהתבלט ככוח המניע שמאחורי בסוודאן, בעוד ששותפו הפוליטי של ווידודו, אהוק, ספג מפלה פוליטית ואף נכנס לכלא. אם יזכה סוביאנטו בבחירות לנשיאות אינדונזיה המסר יהיה ברור: הגנרל [השנוי במחלוקת](#) גבר על מחולל השינוי שצמח מתוך החברה האזרחית ונדוד כדמוקרט ופלורליסט.

האפשרות שאינדונזיה תיסוג באופן משמעותי מהקו החילוני, שעליו מושתתים יסודותיה הפוליטיים, עדיין אינה סבירה. כל השחקנים הראשיים כיום בפוליטיקה האינדונזית אינם מזוהים עם חזון פוליטי אסלאמי, וערכי הדמוקרטיה והפלורליזם הדתי והתרבותי מחזיקים מעמד. אירועי החודשים האחרונים עדיין אינם מבטלים את המסע הדמוקרטי המרשים שעושה המדינה המוסלמית העצומה מאז 1998, תוך התגברות על מכשולים רבים שאיימו על יציבותו של משטרה הדמוקרטי הצעיר.

עם זאת, הזרם המרכזי בחברה המוסלמית באינדונזיה ער להתפתחויות החדשות. תנועת נהדתול עולמא, הנציגה המובהקת של "הדרך האינדונזית" הפלורליסטית והסתגלנית, מרימה קול נגד [קיצוניות דתית](#) ופועלת להתמודד עמה ובלבד אותה בשטח. בולטת במיוחד יוזמה חדשה של תנועת צעירי הארגון לעיצוב "אסלאם הומניטארי" במרחב הגלובלי; תכנית זו משתלבת ביוזמה רחבה יותר שהחל בה הארגון לפני כשנתיים לקידום מאבק רעיוני בקיצוניות דתית במישור הגלובלי, בעיקר במזרח התיכון. הארגון רואה [בקידום האסלאם המתון והסובלני](#) הייחוד לאינדונזיה אמצעי להתמודדות עם רדיקליזציה דתית וטרור.

התנועה, שמאז קומה לפני כמאה שנה נרתעת מזרמים רעיוניים אסלאמיים המגיעים מהמזרח התיכון, מבינה כי עליה להיאבק על נוכחות והשפעה בבית. קולות ברורים של [חשבון נפש](#) נשמעים בקרב הרוב המתון על התמקדות ב"פוליטיקה של כורסה" במרחב המקוון וזניחת השטח להתססה מצד קבוצות קיצוניות. אינטלקטואלים מזהירים כי אם לא יתוקן המצב ישתלט [המינועט](#) הפונדמנטליסטי על הרוב הלא מאורגן.